

BEDRIJVEN IN DE DIENSTENSECTOR: HOEZO VRIJE MARKT?

1. GATS helpt ontwikkelingslanden nauwelijks om oneerlijke concurrentie door bedrijven aan te pakken

In het WTO-verdrag over handel in diensten (GATS) staat een kleine verwijzing -artikel IX- naar bepaalde praktijken van bedrijven die mededinging en eerlijke concurrentie belemmeren. Die praktijken beperken de handel in diensten.

De praktijken waarnaar artikel IX verwijst zijn kartels, geheime prijs- en marktafspraken of geheime afspraken bij offertes, en andere vormen van misbruik door bedrijven met een dominante positie op de markt. Deze praktijken worden vaak door nationale en EU mededingingswetgeving verboden.

Als middel tegen die oneerlijke praktijken bepaalt artikel IX dat een WTO-lidstaat positief moet reageren als een ander WTO-lidstaat wil overleggen om die praktijken aan te pakken. Een lidstaat dat om medewerking wordt gevraagd moet echter enkel informatie geven dat openbaar en niet-confidentieel is. Die lidstaat zou volgens artikel IX ook andere meer vertrouwelijke informatie moeten geven als de nationale wetgeving dat toelaat of als een overeenkomst is gesloten tussen de betreffende lidstaten om de informatie geheim te houden.

Voor ontwikkelingslanden is die uitwisseling van informatie belangrijk maar onvoldoende om de oneerlijke praktijken van bedrijven daadwerkelijk aan te pakken. Ontwikkelingslanden hebben niet altijd de capaciteit om die praktijken op het spoor te komen en het GATS-verdrag bevat geen regels die bedrijven verplicht om transparant te zijn. Als zo'n praktijk toch aan het licht komt, hebben multinationale bedrijven grote financiële middelen om overheden in ontwikkelingslanden tegen te werken door politieke druk, rechtszaken en dure advocaten, en eventueel corruptie.

Een probleem dat tijdens de huidige GATS-onderhandelingen nauwelijks wordt besproken is het feit dat, ondanks de mededingingswetgeving in de ontwikkelde landen op nationaal en Europees niveau, de wereldmarkt in diensten verschillende vormen van concentratie vertoont. Die concentraties van bedrijven in de dienstensector ondermijnen

de GATS-doelstelling om een vrije markt te creëren. Hierna worden de verschillende soorten concentraties beschreven.

2. Verschillende sectoren in de handen van dezelfde bedrijven

Bij de fusiegolf van de voorbije jaren zijn verschillende nutsectoren in handen gekomen van een beperkt aantal multinationale bedrijven. Bijvoorbeeld, Bouygues (Frankrijk) is een van de grootste bouwbedrijven op de wereldmarkt en de grootste op de Europese markt. Het concern voert veel bouwwerken en onderhoud voor de overheid uit. Bouygues is ook een van de grootste bedrijven ter wereld op gebied van drinkwatervoorziening en heeft bovendien een grote concurrent, Saur, overgenomen die trouwens blijft opereren onder die naam. Saur behoort ook tot de topbedrijven op het gebied van afvalverwerking. Bouygues is ook nog actief in andere sectoren zoals telecommunicatie en media (TF1). Een ander voorbeeld is E.ON (Duitsland) dat behoort tot de wereldtop van bedrijven in verschillende sectoren zoals energie, elektriciteit, water en afvalverwerking.

Deze concentratie van bedrijven die verschillende sectoren domineren leidt tot belangenverstremming zodat aan elkaar relateerde opdrachten bij zusterbedrijven terecht komen. Bovendien kunnen de verschillende sectoren binnen hetzelfde bedrijf elkaar financieel ondersteunen door verliezen in één sector te compenseren door winsten uit andere sectoren. Overheden daarentegen worden ertoe aangezet om, bij privatisering, een nutsbedrijf volledig op te splitsen zodat verschillende afdelingen van een zelfde nutsvoorziening elkaar niet financieel kunnen ondersteunen.

3. Concentraties per sector

Als gevolg van de internationale concurrentie zijn verschillende dienstensectoren geconcentreerd in de handen van een beperkt aantal bedrijven: ofwel door fusies ofwel omdat kleinere bedrijven de internationale concurrentie niet aankonden.

Een voorbeeld is de culturele sector waar media, film, muziek en uitgeverijen wereldwijd worden gedomineerd door dezelfde bedrijven: AOL/Time Warner, Sony, BMG, EMI, Disney, News Corporation, Viacom en vroeger Vivendi-Universal. Om groot te blijven kopen die bedrijven veel andere bedrijven op. De daaruit resulterende schuldenlast verhindert hen om risico's te nemen met nieuwe artiesten of kleine edities, wat de toegang tot de "vrije" cultuurmarkt verhindert.

De internationale markt van hotels en toerisme, die voor ontwikkelingslanden heel belangrijk is, wordt gedomineerd door een klein aantal bedrijven zoals Accor, Hilton, Marriott, Six Continents and Starwood. In de minst ontwikkelde landen is de toeristische sector voor 80% gedomineerd door multinationals. Een groep ontwikkelingslanden heeft in de WTO praktijken van die bedrijven aan de kaak gesteld omdat ze de mededinging beperken door wereldwijde samenwerkingsverbanden, kartels, fusies, enz. Door die praktijken krijgen ontwikkelingslanden behoorlijk weinig inkomsten uit toerisme.

Ook in de financiële sector zijn er een beperkt aantal banken die op grote schaal wereldwijd opereren, met Citigroup, Bank of America en HSBC Holdings aan de top. De Nederlandse banken ING Groep, ABN Amro Holding, Fortis en Aegon behoren ook tot

de 25 grootste financiële instellingen ter wereld. Maar in de financiële wereld bestaat een voortdurende trend tot verdere concentratie door overnames of door specialisatie in bepaalde financiële diensten.

Voor bedrijven uit ontwikkelingslanden is het heel moeilijk om internationaal te concurreren met deze grote multinationale bedrijven die een enorme kapitaal- en kenniscapaciteit hebben. Het is dus de vraag wat de verdienste is van wereldwijde concurrentie en liberalisering als in alle landen dezelfde bedrijven bepaalde sectoren domineren.

4. Bedrijven integreren van productie tot verkoop

De mogelijkheid van bedrijven uit het Zuiden om met de grote internationaal opererende bedrijven de concurrentie aan te gaan in eigen land of op de wereldmarkt, wordt nog bemoeilijkt door het feit dat sommige multinationals in bepaalde sectoren de hele keten beheersen van productie tot verkoop aan de consument.

In de toeristische sector beheersen een beperkt aantal bedrijven het internationaal hotelreserveringssysteem, de hotelketens, internationaal transport (bv. charters), begeleide tours, enz. Zij kunnen daardoor bepalen welke bestemmingen reizigers kiezen door een reis al dan niet te verkopen, al dan niet in de brochure op te nemen met (goedkoop) transport, in de winkels aan te prijzen en door de reis al dan niet door te laten gaan. Zo manipuleren ze de hotelbezetting in hun eigen hotelketens.

In de culturele sector staat de productie van een film niet meer los van daaruit volgende Tv-series, film muziek CDs, video's en video spelletjes, amusementsparken, stripverhalen en allerlei speelgoed, posters of andere producten met copyright beschermde figuren (bv. Jurassic Park). Een beperkt aantal bedrijven in de culturele sector heeft die verschillende producten in handen door fusies of door samenwerkingsverbanden. Door eigendom van betaalde kabel of commerciële televisie hebben audiovisuele producenten een gegarandeerd publiek dat ze zelfs voor reclaimedoelstellingen kunnen "verkopen".

5. Bedrijven opereren wereldwijd onder verschillende namen

Veel multinationale ondernemingen opereren wereldwijd onder verschillende namen. Ze creëren zelf een web aan bedrijven met verschillende functies (zie ENRON) en/of ze behouden de namen van de vele bedrijven die ze overnemen. Dit maakt het moeilijk, en duur, voor overheden om na te gaan of een sector door een bepaald bedrijf wordt gedomineerd en of de toegang van andere bedrijven tot die sector wordt beperkt. Een typisch voorbeeld is ENDESA, een Spaans energiebedrijf dat in Latijns-Amerika veel energiebedrijven opkoopt. Haar internationale afdeling bestaat uit meer dan 129 bedrijven met een andere naam, waaronder portfoliobedrijven op de Kaaimaneilanden. Via filialen, subfilialen en participaties is ENDESA in Bogota, hoofdstad van Colombia, mede-eigenaar geworden van verschillende elektriciteitsbedrijven: zowel het transmissiebedrijf, het toeleverings- en distributiebedrijf, als het electriciteitsopwekkingsbedrijf. Maar de overheid had vóór de privatisering het elektriciteitsbedrijf opgesplitst omdat het in handen zou komen van verschillende bedrijven die elkaar zouden beconcurreren. Door de ondoorzichtige constructies met filialen van ENDESA is dat beleid in de praktijk niet uitgevoerd.

6. AANBEVELINGEN

► Over de sectoren die de EU openstelt tijdens de huidige GATS-onderhandelingen, evenals over de sectoren waarvan de EU aan andere landen vraagt om hun markten te openen, moeten overheden een goed inzicht hebben in de commerciële spelers en de evoluties op de markt met informatie over:

- de dominante spelers in de wereldmarkt;
- de verschillende sectoren waarin de grootste bedrijven actief zijn;
- de integratie van productie tot verkoop binnen bedrijven van een sector;
- de ervaring met handelsbeperkende activiteiten van bedrijven zoals kartels, enz.

Deze informatie moet worden doorgegeven aan parlementsleden en het publiek.

► Op basis van deze informatie mag bij de huidige GATS-onderhandelingen geen sector verder worden liberaliseerd waarvan de concentratie op de markt al te hoog is of liberalisering de concentratie zal verhogen door grotere internationale concurrentie.

► Alvorens verder te onderhandelen moet worden geëvalueerd welke gevolgen de verschillende soorten bedrijvenconcentraties hebben in ontwikkelingslanden:

- voor de lokale bedrijven (bv. wat gebeurt met de lokale kruideniers als Ahold, een van de grootste supermarkten, meer toegang krijgt in ontwikkelingslanden?)
- voor de lokale bevolking (prijzen, jobs, kwaliteit, toegankelijkheid, enz.)
- voor de exportcapaciteit van bedrijven uit ontwikkelingslanden.

► Het GATS-verdrag bevat regels die overheden verplichten om transparant te zijn over hun wetgeving en administratieve beslissingen op het gebied van de dienstensector. De GATS-onderhandelingen moeten dringend regels invoeren die de transparantie van internationaal opererende bedrijven sterk verbetert. Een eerste stap zou kunnen zijn om alle WTO-lidstaten onder het GATS-verdrag te verplichten maatregelen te nemen die bedrijven verplichten om openbaar te rapporteren over:

- hun nationale en internationale structuren, zoals participaties, enz.
- hun praktijken ten opzichte van werknemers en consumenten
- hun positie in de markt.

Deze bedrijfsrapporten zouden dan ter beschikking worden gesteld aan Zuidelijke overheden en bedrijven via de informatiepunten opgericht door Noordelijke landen onder GATS-artikel IV.2.

► Als overheden de problemen van marktconcentratie niet analyseren en opnemen in de huidige GATS-onderhandelingen, bevoordelen ze internationaal opererende concerns die dienstensectoren domineren door hun rechten te versterken. Overheden verwaarlozen daardoor de belangen van consumenten en ontwikkelingslanden. Het zal zelfs ten nadele zijn van de vrije markt die ze met door het GATS-verdrag willen creëren.

Voor meer informatie aarzel niet contact op te nemen met:

Myriam Vander Stichele

SOMO

Keizersgracht 132

1015 CW Amsterdam

tel.: 020-639.1291

e-mail: m.vander.stichele@somo.nl

Deze briefing kwam tot stand met de financiële ondersteuning van NCDO en HIVOS.